

Liberal Bir Toplum İliberal Unsurlara Müsamaha Gösterebilir mi?*

Chandran Kukathas**

Birinci liberteryen ilke olan ferdî hürriyete inanç, hürriyet açısından pek de kabul edilebilir olmayan iki farklı toplumu tarzına yol açabilir.

Liberteryenler, her bireyin, bir başkasının veya devletin müdahalesi olmaksızın, tercih ettiği gibi yaşama hakkının olduğuna inanır. Bundan başka, devletin veya herhangi bir devlet kurumunun toplumu topyekün tasarlama veya planlama niyetli müdahalelerinin olmadığı her durumda düzenin tesis olacağına inanırlar. Bu kanaate göre, sözleşme ve mübadele hürriyeti varolduğu takdirde, piyasalar üretimi ve malların dağıtımını koordine edecektir. Hatta, piyasalar, bunu, başka herhangi bir kurumdan çok daha iyi yapacaktır.

Yukarıda bahsedilen kanaat, teorik bakımdan ayırıcı olan ilk ilkedir ve liberteryenleri, Jeremy Bentham gibi serbest piyasacı faydacılardan ve diğerlerinden ayırır. Zira, liberteryenlere göre, bireylerin hürriyetini savunmak, haklı kazanılmış kişilik ve mülkiyet haklarına başka insanlar tarafından yapılabilecek saldırıların kurbanı olmadan yaşamının hayatî olması sebebiyle en önemli ilkedir. Bu

ilkenin temeli, her bireyin kendisinin öz sahibi olduğu fikridir ve bu fikir mülkiyet sahibi olma hürriyetini de içinde taşır.

Öyleyse, her birey, başkalarının hürriyetine ve mülkiyetine saygıyla tutarlı bir hürriyete sahip olmalıdır. Bu anlayış, devleti ve devletin rolünü meşrulaştıran liberteryen izahın temelidir. Bireyler kendilerinin sahibi olursa ve bireylerin başkalarının saldırısına karşı korunma hakkı olursa, halkın rızasını almamış hiçbir hükümet yasal ve meşru olamaz. (Bazı liberteryenler için, bu, hiçbir hükümetin meşru olmadığı sonucunu çıkaran bir mantık meselesidir).

Devletin toplumda bir rolü olduğunu düşünen liberteryenlere göre, hükümetin amacı insanların durumunu iyileştirmek, onların refahına hizmet etmek ya da ihtiyaçlarını tatmin etmek veya onlara hak ettiklerini temin etmek olamaz. Hükümetlerin amacı, en fazla, ülke içinden veya dışından, başkalarının işgaline, müdahalesine karşı bireylerin özgürlüğünü korumaktır. Böyle bir durum söz konusu değilse, insanlara karışmamalı, onları kendi haline bırakmalıdır. Daha kolay ne olabilir?

Meseleler her zaman böyle kolaylıkla anlaşılır olmayabilir. Bu temel liberteryen ilke-

** Doç. Dr., Avustralya Savunma Kuvvetleri Akademisi Siyaset Bilimi Okulu

lerden hareketle, birbirinden çok farklı iki toplum inşa edilebilir. Liberteryenlerin tercih etmesi gereken bunlardan hangisidir? Liberteryen bir bakış açısından her ikisi de tamamıyla kabul edilebilir mi? Liberteryen olmak, hürriyete üstün bir değer değilse de, en azından hürriyete özel bir önem atfetmektir. Eğer biri tercih edilecekse, liberteryen ilkeler doğrultusunda oluşturulmuş bu toplumlardan hangisi hürriyet bakımından daha kabul edilebilirdir?

Hürriyet Federasyonu

Hürriyet Federasyonu olarak adlandırılan ilk toplum tarzını tasavvur ederek başlayalım. Bu toplumda, saldırının [aggression] özünde yanlış olduğu kabul edilir. Öyle ki, “hiç kimsenin veya hiçbir grubun başkasının kişiliğine veya mülkiyetine saldırma hakkı yoktur”. Saldırı “bir başkasının kişiliğine veya mülkiyetine karşı fizikî şiddet kullanmaya veya şiddet kullanma tehdidinde yönelik bir teşebbüs” anlamında kullanılmaktadır. Bu toplum, “ilk olarak insanın kendi bedeni üzerinde, daha sonra kendi işgücü sayesinde işlediği, daha önce hiç kullanılmamış tabii kaynaklar üzerinde özel mülkiyetin, her insanın mutlak hakkı olduğunu” kabul eder. Başka bir ifadeyle, bu toplum şu iki ana aksiyomu, kendi kendinin sahibi olma hakkını ve “evini, hayatını kurma ve işleme [homestead]” hakkını tanımaktadır.

Dünya çok çeşitli unsurların birarada olduğu bir yer ve her insanın neyin iyi veya doğru olduğu konusunda farklı fikirleri mevcut. Ahlâkî bir doktrin olan liberteryenizm, insanların neyin iyi veya doğru olduğu konusundaki kanaatlerinde farklılaştıkları zaman, onları, özellikle ayrı yollara gitmeye kani olduklarında, herhangi bir görüşü kabul etmeye zorlamanın yanlış olduğu fikrindedir. Fizikî şiddet kullanma veya kullanma tehdidi teşebbüsü olarak saldırı asla savunulamaz. Güç kullanımına, ancak, birisinin kişiliğinin veya mülkiyetinin korunması için müsaade edilebilir.

Lâkin, içinde çeşitliliği barındıran dünyada, liberteryenizmin ilkelerini sadece kabul edenler değil etmeyenler de olacaktır. *Liberteryen ilkeleri benimsemeyen kimselere karşı liberteryenizmin tavrı ne olmalı?* Hürriyet Federasyonu'nda bu sorunun cevabı şöyledir: Liberteryenizm ilkesinin tatbiki, sadece kendine inananları değil, herkesi kapsamalıdır. Bu, liberteryenizm ilkesini savunmayanlara dahi müsamaha gösterilir, demektir. Bu insanlar, kısıtlamak üzere hiçbir şekilde şarta bağlanmamış işlerine başlamakta hürdürler, yeter ki diğerlerine bir saldırıda bulunmasınlar. Bu kimseler yeterince kalabalık iseler, kendi cemiyetlerini veya gruplarını kurabilir, kendi dünyalarında yaşayabilirler. Liberteryenlere karşı herhangi bir saldırıda bulunmazlarsa liberteryenler de onları taciz etmezler.

Hürriyet Federasyonu'ndaki bu tutumun neticesinde, liberteryen ilkelere aldırılmayan, hatta doğrudan karşı çıkan cemaat ve grupların sayısı pekâlâ azalabilir. Bunlar, özel mülkiyet sahibi olmanın tasvip edilmediği veya cemaatin güçlü otoritesinden farklılaşmak yönündeki bireysel özgürlüğe saygı duyulmadığı; hatta bu özgürlüğün inkâr edildiği gruplar olabilir. Üstelik, bireyin cemaatten veya gruptan ayrılma özgürlüğü dahi kabul edilmeyebilir, böylece pek çok üye iradelerinin dışında zorla cemaat içinde tutulur. Burada, bu cemaatlerde sahip olamadıkları özgürlüklerden faydalanabilecekleri başka bir toplumda yaşayabilmek için cemaati terketmek isteyen ve alıkonanlardan bahsedilmiyor.

Mamafih, liberteryenlerin, liberteryenizmi reddedenlere ve hürriyete değer vermeden veya saygı duymadan hayatlarını sürdürme yollarını arayanlara karşı yapabilecekleri pek az şey vardır. Kendilerine saygı duymayan insanlar arasında kalmak zorunda olmayanları ve liberteryen haklarından habersiz olanları bilgilendirmeyi veya eğitmeyi deneyebilirler. Fakat, liberteryen hakların küçümsendiği cemaatleri idare edenler buna müsaade etmezse, liber-

teryenlerin, bu cemaatlerin içlerine girip, kendilerini dinlemeleri için müsaade etmelerine onları zorlama özgürlüğü yoktur. Liberteryenler, Hürriyet Radyosu'nda veya Hürriyetçi Haber Kanalı'nda mesaj, çağrı yayınlamakta hür olabilirler, ancak yayın sinyallerinin engellenmemesini veya yayınlarının seyredilmesine ve dinlenmesine müsaade edilmesini talep edemezler.

Çeşitliliğin Dilemması

Buraya kadar yapılan izah doğru ise, Hürriyet Federasyonu özgürlükten pek bahsedilemez hale gelebilir. Saldırmazlık ilkesi, liberteryenizmin ilkelerini kimisinin kabul ettiği, kimisinin reddettiği insanlar arasında, saldırılmazlık anlaşmasıyla şekillenen bir toplum ortaya çıkarır. Böyle bir toplum dahi, bu haliyle, daha az özgür görünmektedir. Liberteryenizm bu yönde tatbik edildiği takdirde, eğer nüfusun çoğunluğu grup içi saldırının göz yumulduğu veya önleminin alınmadığı cemaatlerde yaşıyorsa, teorik olarak Hürriyet Federasyonu'nun, saldırılmazlık ilkesini kabul eden bir azınlıktan müteşekkil olması pek mümkündür. Hatta, teorik olarak, *hiç kimsenin* liberteryenizm ilkesini kabul etmemesi de mümkündür. Öyleyse, saldırılmazlık ilkesi, birbirlerine veya mülklerine zarar verecek yönde birbirlerinin faaliyetlerine müdahale etmek üzere hiç kimsenin kuvvet kullanmadığı grup ve cemaatler arasında geçerlidir.

Peki, bu, gerçekten liberteryen bir toplum olabilir mi? Bu toplumun bireysel haklara grup haklarını müdafaa ettiği kadar itibar etmemesi sebebiyle, bunun böyle olmadığını söyleyebiliriz. Zaten Hürriyet Federasyonu'nda grup hakları diye bir şey de yoktur. Hiçbir cemaat, herhangi bir grup statüsü veya kolektif kimlik temelinden hareketle bir hak talep edemez. Grupların, üyelerini kendi sınırları içinde tutma hakkı dahi yoktur ve eğer baskıcı olduğunu düşündükleri gruplardan kaçanlar

dışarıdaki başka gruplardan birisine sığındığında kimse onları geri dönmeye zorlamakla yükümlü olamaz ve kimsenin buna hakkı yoktur. Aynı zamanda, hiç kimse, üyelerini özgürlüklerinden veya hakları olduğu bilgisinden mahrum bırakan cemaatlerden kurtarmak niyetiyle dahi kuvvet kullanamaz. Sadece bireylerin hakları vardır; grupların değil. Nihayetinde, böyle oluşu, grupların güçlü olmasını veya bireylerin güçsüz olmasını engellemez.

Bu tür toplumlarda, bireyler, iki sebeple hür olduklarını hissedemezler. Hür olduklarını hissedemeyişlerinin birinci sebebi, böyle bir özlemlerinin olmayışıdır. Zira, cemiyetlerinde veya cemaatlerinde hürriyetin arzu edilebilir bir değer olduğu bilgisinden yoksun bir şekilde yetiştirilirler.¹ Bazı dinî eğitim usulleri bunu çok iyi yapmaktadır. Şunu da biliyoruz ki, bazı toplumlarda, ayrıcalıklı sınıf mensupları, sosyal rollerine tabii olarak sahip oldukları anlayışıyla büyüyorlar. Meselâ, kadınlar, pek çok yerde, hayatlarının yönünü tayin etmede hür olduklarını benimseyerek yetiştiriyorlar.

Hürriyet Federasyonu'nda bireylerin hürriyeti hissedemeyişlerinin ikinci sebebi ise, bundan alıkonulmalarıdır. Böyle durumlarda, bireyler hürriyete özlem duyabilirler, fakat elde edemeyebilirler, zira özgürlüklerini kullanmaktan zorla alıkonabilmektedirler. Bunlardan kimisi, borç ödemek üzere çalışan sözleşmeli işçi olabilir ve birtakım cezaî şartları kabul ederek ödünç aldıkları bu borcun ödemesinden hiçbir zaman kurtulamayabilirler.² Geleneklere göre borçlar çocuklara devroluyorsa, bazılarında da miras kalmış olabilir. Aşırı

¹ Elbette, birçok kimse, tabiatı icabı hürriyeti arayabilir. Bunu inkâr etmek istemem. Ancak, iddiamın amacını göz önüne alırsak, bazılarının hürriyete duydukları tabii özlemin, sosyalleşmenin zararlı etkilerini bertaraf edebilecek kadar güçlü olmayabileceğine işaret etmemi kâfidir.

² Bir başka ifadeyle, böyle yapmaya mecbur bırakılmış olabilirler. Cemaatte ödünç verenlere bahsedilen tekel gücü, ödünç alanlara alternatif ödeme yöntemleri arasında hiçbir tercih imkânı bırakmaz.

bir örnekte, insanlar gerçek anlamıyla köle oldukları için hür olmayabilirler ve kölelik, liberteryen ilkelere inanılmayan bir cemaatte kabul edilebilir bir durum olabilir. Bu insanlar, burayı terketmek istiyor olabilirler ve kuvvetle muhtemel öyledir, ancak terketmeleri engellenmektedir.

Böyle bir hürriyet mahrumiyeti, Hürriyet Federasyonu'nda mümkündür, çünkü saldırmazlık ilkesi, kendi haklarının ve mülkiyetinin müdafaası hariç, başkalarının faaliyetlerine müdahale etmeme şartı olarak anlaşılmaktadır. Böylece, hürriyeti ihlâl edilenlerin direnme hakkı mevcutken, hiç kimsenin başkalarının hürriyetini ihlâl edene saldırma hakkı yoktur. Her durumda, pek çok insan, hürriyetin kısmen eksik tanındığı topluluklarla münasebette olmaya gönülsüz olur. Kendisinden başkasını umursamayanlar hariç herkes, hiçbir engellenmenin olmamasını, herkesle serbest ticareti/alışverişi arzu eder.

Şimdi, Hürriyet Federasyonu'nun hakikaten hürriyetçi bir toplum olmasını arzu eden müdafileri, bu problemin bir çıkışı olarak, hürriyetinden mahrum bırakılmış veyahut kendisine saldırılmış bir kişinin kendi adına haklarını müdafa edecek bir vekil tayin edebileceğini ileri sürebilir. Bu vekiller, kendi kendini savunma ilkesinin vekilleri olmak dışında, sebepsiz yere üçüncü tarafa saldırıda bulunamaz. Böyle olsaydı, Hürriyet Federasyonu'nda hakkı ihlâl edilen pek çok kişinin, başkalarının haklarına tacizde bulunan kimselerin veya cemaatlerin elinden kurtarılmaları meşrulaştırılmış olurdu.

Bu, kendi adına hareket etmek üzere vekil tayin edemeyenlerin sorunlarını çözmüyor. Teşebbüsü teşvik eden bir dünyada dahi, özgülleştirilmesi gereken ilkeler peşinde olan muhtemel vekillerin bulunduğunu varsayalım. Bu muhtemel temsilcilerin, hak ihlâli yapacağından şüphelendikleri kimselerin mülklerinin veya sicillerinin teftişini talep etmeye hiç hakkı yoktur. Ayrıca, ne nerede hak ihlâli olduğu bilgisine ulaşacak yolları, ne de kendi-

lerinin verdiği hizmeti arzu edebilecek insanların bu yöndeki taleplerini öğrenmek için zor kullanabilirler. En azından, Hürriyet Federasyonu gibi bir toplumda böyle olmamalı... Zira, Hürriyet Federasyonu'nda, kişiye veya mülkiyetine karşı fizikî güç tehdidine veya güç kullanmaya göz yumulmaz. Aksi takdirde, burası pek çok kişinin güç kullanmakta serbest bırakıldığı bir toplum hâline gelir.

Hürriyet Federasyonu, nihayetinde pek de hür olmayan bir federasyon olup çıkabilir. Liberteryen bir bakış açısından, böyle olması, onun saldırmazlık ilkesi anlayışını reddetmenin hakkı bir sebebi olabilir. Belki doğru anlaşılmış bir saldırmazlık ilkesi, liberteryenlerin takdir ve tavsiye edebileceği bir toplum arz edebilir, fakat bu prensibin daha farklı bir şekilde anlaşılmasını ve kurgulanmasını gerektirir.

Hürriyet Birliği

Öyleyse, ikinci bir toplum hayal edelim, bunun ismi ise Hürriyet Birliği olsun. Bu toplumda saldırının, tacizin esası itibarıyla yanlış olduğu kabul edilir. Hiç kimsenin veya hiçbir grubun bir başkasının şahsına veya mülkiyetine saldırıda bulunma hakkı olamaz.

Saldırı, taciz, "bir başkasının şahsına veya mülkiyetine karşı fizikî güç kullanımının veya tehdidinin başlangıcı" demektir. Bu toplum, "herkesin önce kendi bedeni, sonra ilk defa olarak kendi emeği ile işlediği daha önce kullanılmamış tabii kaynaklar üzerinde mutlak özel mülkiyet hakkını" tanır. Başka bir ifadeyle, iki ana aksiyomu, kendi kendinin sahibi olma hakkını ve "evini, hayatını kurmak ve işlemek (homestead)" hakkını, tanımaktadır.

Şimdi, dünya çeşitliliğinin olduğu bir mekândır ve insanların neyin iyi ve neyin doğru olduğu konusunda farklı farklı fikirleri vardır. Bir ahlâkî doktrin olarak liberteryenizmin bulmaya çalıştığı feraset, insanların neyin iyi ve doğru olduğu konusunda fikir ayrılığına düş-

tüklerinde onları bir fikri kabul etmeye zorlamaya çalışmanın yanlış olduğudur, özellikle tarafların kendi yollarını kendileri tercih etmeye meyilli olduklarında... Fizikî güç kullanımının veya tehdidinin başlangıcı olan saldırı, taciz hiçbir zaman müdafaa edilemez. Güç kullanımına, ancak, şahsı veya mülkiyeti müdafaaada kullanılacaksa müsaade edilebilir.

Fakat, birbirinden farklı insanların yaşadığı dünyada sadece liberteryenizmin ilkelelerini kabul edenler olmayacak, aynı zamanda bunları reddedenler de çıkacaktır. Liberteryen ilkeleri kabul etmeyenlere karşı liberteryenizmin tutumu nasıl olmalıdır? Hürriyet Birliği'nde bu sorunun cevabı şöyledir: Liberteryenizm, insanların benimsememeyi tercih edebileceği bir ilke değildir. Bu ilke, her insan için kendisi dışındaki herkesle ilişkisinde geçerlidir. Öyleyse, buna rağmen, ahlâkî bir ilkenin herkese hitap etmediği nokta neresidir?

Böyle bir liberteryenizm anlayışının inşasıyla doğan bir toplum için, bu ilke ne ifade etmektedir? Liberteryen olmayan cemaat veya derneklerin böyle bir toplumda bulunmayacağına söz konusu veya mümkün olmadığı baştan kaydedilmelidir. Liberteryenizmin işaret ettiği hakların çok önemli bir boyutu, insanların haklarından feragat etme özgürlükleridir.³ Bazı kişiler, böylece, liberteryen olmayan ilkeler temelinde biraraya gelerek gönüllü bir dernek kurmak için anlaşabilirler. Mülkiyetlerini ortak hâle getirmekte ve özel mülkiyeti sınırlamakta

³ Bazı hakların feragat edilemez olduğunu buraya kaydedeyim. Kimse, bir başkasının köle olarak satılması gibi o kişiyi hürriyet hakkından mahrum etmeye yetkili olamaz. Saldırmazlık ilkesi, herhangi bir fiilin yerine getirilmesi sözleşmeye bağlanmış dahi olsa, yapılmasını mecbur etmemek demektir. Tabii, sözleşme sonucu fiilin yerine getirilmemesinden dolayı zarar gören tarafın adil bir tazminat talep etme hakkı vardır. Bu, kendisini köle olarak satan bir kimsenin, tarif edildiği şekilde sözleşmenin yerine getirilmesini reddederek, kölelik sözleşmesini yaptığı kimseye tazminat ödeyecek dahi olsa, sözleşmeyi bozma hakkından mahrum kalamayacağı demektir. Aslında, bu kölelik sözleşmelerinin hiçbir hükümünün olmadığı anlamına gelmektedir.

anlaşabilirler. Ayrıca, konuşma özgürlüğüne birtakım sınırlamalar getirebilir veya herkesin her fiilini sınırlayan veya bazılarını diğerleri üzerinde tahakküm kuracak güç kullanma yetkisi veren katı kurallara riayet etmelerini talep edebilirler. Hürriyet Federasyonu'nun aksine, Hürriyet Birliği'nde farklı olarak, hiç kimsenin hürriyetten mahrum yaşamasına müsaade edilemez, ta ki o kişi sahip olmadığı özgürlüklerden feragat ettiğini açık bir şekilde ifade etmiş olsun.

Bu ayrımın ortaya çıkaracağı sonuç, ilk bakışta görünenden çok daha hayati bir önemi haizdir. Meselâ Hürriyet Birliği'nde, üyelerinin rızası olmadan kurulan bir dernek veya kurum faaliyetine devam edemeyebilir. Bu şu demektir: Bu tür dernekler veya cemaatler varlıklarını sürdürmezler, zira sadece *gönüllülük* esasına göre kurulan dernekler meşrudur. Hürriyet Federasyonu'nda, bu tür cemaat veya derneklerin yeri vardır, çünkü hürriyet prensibi, bunların faaliyetine müdahale edilmesini yasaklar. Diğer taraftan, Hürriyet Birliği'ndeki hürriyet prensibi, hürriyet prensibine itibar etmeyen cemaatlerin faaliyetine müsaade etmez.

Başka bir ifadeyle, bu toplumda, meselâ belli bazı dinî grupların yaşaması pek mümkün olmayacaktır. Çünkü kimi cemaatler hürriyet prensibini fiilen reddetmektedirler. Şöyle ki; üyelerinin mülk edinme veya mülk sahibi olma haklarını yok sayarlar, ibadet etme özgürlüklerini sınırlarlar, hareket etme; yer değiştirme özgürlüklerini engellerler ve mensuplarının üyelikten çıkma haklarının olduğunu bilmelerine müsaade etmezler [üyelikten çıkmalarını yasaklarlar].

Hatta, Hürriyet Birliği'nde hürriyeti sınırlayan herhangi bir eyalet veya şehir olamaz. Başka bir ifadeyle, vergi koyarak, belli bazı uyuşturucuların kullanımını yasaklayarak, eğitimle ilgili birtakım dayatmalarda bulunarak hürriyet sınırlanamaz. Hürriyetin standardı, sadece topyekün bir toplum için değil, aynı zamanda bu toplum içindeki her bir topluluk

için de geçerlidir. İnsanlar rızaları olmadan hürriyetlerinden mahrum bırakılamazlar. Hiçbir otorite, insanların hürriyetini görmezden gelme yetkisini kendisinde göremez ve buna yeltenen her otorite kınanmalıdır.

Sorun şudur ki, hürriyet prensibine riayet etmeyen veyahut rıza şartını ihlâl eden pek çok dernek veya topluluk bulunmaktadır. Genellikle, ebeveynler adet olduğu üzere, çocuklarını onlardan birtakım davranışları talep ederek ve bazı hareketlerini de yasaklayarak özgürlüklerinden mahrum yetiştirirler. Çocuklar ne kadar daha küçükse özgürlükleri de o kadar çok engellenir ve bunda rızaları pek az aranır. Hatta, öyle bazı dinî veya kültürel gelenekler var ki, üreme organlarını değiştirerek veya dinî törenle vücutlarında yara izi bırakarak çocukların fizikî varlığına müdahale ederler. Hasılı, çocuklar, gelecekte erişecekleri refah adına, ayaklarını kalıba bağlamadan [footbinding¹] sünnete kadar muhtelif fizikî muamelelere maruz bırakılıyorlar.

Benzer bir şekilde, kadınların eğitim alma özgürlükleri yok sayılabilir veya yabancı memleketten olanların toprak sahibi olmaları yasaklanabilir veyahut bazı farklı seksüel eğilimi olanların birtakım istihdam imkânlarından, bazı sözleşmeli işlerden yararlanmaları engellenebilir. Hürriyet pek çok farklı şekilde ve pek çok farklı sebeple sınırlandırılabilir.

Mamafih, Hürriyet Birliği'nde, bu tür kısıtlamalara müsamaha edilmez; zira bunlar toplumu bir bütün olarak idare eden hürriyet ruhuna aykırı düşmektedir. Hürriyet, ancak, kendilerini hürriyetlerinden mahrum edenlerin fiillerine rıza gösterenler tarafından terk edilebilir. Fakat bu kimselerin hürriyet hakları, rızaları olmadan ellerinden alınamaz. Bununla beraber, hür bir toplum muhafaza edilecekse, başkalarını

hürriyetlerinden mahrum etmek isteyenlere müsaade edilmemelidir. Hürriyet prensibi tatbik edilmelidir ki liberteryen bir toplum hüküm sürsün.

Üniformluğun [Tekbiçimliliğin] Tehlikeleri

Bu bakış açısının altında yatan değerlerin altını çizmek gerekir. Bu değerlerin birincisi ve en temeli, ancak tek bir amir hürriyet anlayışı olduğudur. İnsanların, hakikatte, hürriyetin ne olduğuna dair birbirinden farklı görüşleri olabilir, mamafih hürriyetin ne anlama geldiğine ve ne talep ettiğine ilişkin sadece tek bir görüş, idarenin yargılanabileceği, değerlendirilebileceği standart bir ilke temin eder. İkinci olarak ve ilkinin takiben; idarî standartları koyacak hakka sahip otorite çokluğu ol[a]maz. Eğer birden fazla otorite bulunursa, bu, teorik olarak, birden fazla hürriyet anlayışının olduğunu gösterir. Hürriyet Birliği'nde, bu toplumdaki tüm farklı toplulukların hürriyeti müdafaa etmesi gerekiyorsa, sadece tek bir hâkim ve yetkili hürriyet anlayışı olmalıdır. Aksi takdirde, serbestliğin manasını yorumlamadaki çeşitlilik, hürriyetin pek çok yerde yalnız sözde yüceltilmesine sebep olur.

Bu manzaranın derinlerinde başka anlayışlar da yatmaktadır. Hürriyet Birliği, fizikî şiddet kullanma önceliğini yasaklayan saldırmazlık ilkesinin, üçüncü tarafların herhangi bir saldırıyı sonlandırmak veya önlemek amacıyla müdahalesini reddetmez; aksine tasdik eder. Bu, şu demektir: Liberteryen ilkelere itibar etmeyen veya üyeleri haklarından vazgeçmemiş, feragat etmemiş cemaatlerin veya derneklerin çalışmalarına müdahaleye müsaade edilebilir. Bu topluluğun yetkililerinin, dışarıdakilerin, kendi sınırları içinde ve üyeleri üzerinde yargılama hakkının olmadığını ileri sürmeleri; veya dışarıdakilerin cemaatin onlara saldırmadıkça kendilerine saldırmalarının uygunsuz olduğunu beyan etmeleri bunu değiştirmez. Zira, dışarıdakilerin, cemaatin bazı üyelerinin rızaları olmadan hürriyetlerinden mahrum bırakıldığına ve gönüllü bir teşkilat olmadığına ilişkin değerlendirmesi kâfidir.

¹ Özellikle Çin'de yaygın olan geleneğe göre, küçük ayağın makbul olması sebebiyle, anneler, çocuk yaşta kızlarının ayaklarını bir kalıba koyarak, ayaklarının büyümesini kontrol altında tutarlar. Bazen erkeklerin de yine aynı sebeple, ayaklarının kalıba konduğu görülür. (ÇN.)

Bu uygulamanın çok ciddi sonuçları söz konusudur. Bize herhangi bir saldırıda bulunmayan insanların kendi aralarındaki ilişkilerine, cemaatleri içindeki çatışmayı sonlandırmak niyetiyle müdahale edilmesi müsaade edilecek ise bu ancak şöyle olur: Ya bu müdahalenin meşru olup olmadığını herkes tespit edebilir durumdadır ya da müdahale kanunîdir. Hürriyet Birliği'nde müdahaleye ancak meşru ve kanunî olduğu zaman müsaade edilebilir, tabii liberteryen bir toplumun bir hukuk devleti olduğu varsayımı altında, bu, böyledir.

Burada sorgulanan hukuk, Hürriyet Federasyonu'nu tanımlayan, konfederasyonun asgarî müşterek kanunları değildir. Federasyonun bu kanunları, her cemaate, liberteryenizm ilkesini ihlâl dahi olsa, kendi iç ilişkilerini dilediği gibi düzenlemeye müsaade eder. Nitekim, bu asgarî kurallar, nefsi müdafaa hâlleri hariç, saldırı veya şiddet kullanımını önceliği gibi müdahalelere izin vermez. Oysa, Hürriyet Birliği, gerçek anlamıyla saldırıyı veya şiddet kullanımını önceliğini durdurma niyetli müdahaleyi görmezden gelir, hatta teşvik eder. Öyleyse, Birliğin hukuku daha ötesini kapsamalı; farklı hukuka sahip cemaatlerin birbirleriyle ilişkisini belirtmekle kalmamalı ve her cemaatin hangi kanunlara sahip olması gerektiğini de kaydetmelidir. Başka bir ifadeyle, liberteryen imtihanı geçecekse her cemaatin hangi standartları, hangi şartları karşılaması gerektiğini tayin etmelidir, aksi hâlde liberteryen olmayan hiçbir cemaat kurulamaz.

Yukarıdaki açıklamaların bizi getirdiği nokta, nihaî otoriteye sahip merkezî adli bir kurulun olması gerektiğidir. Öyle ki, bu kurulun liberteryen şartları karşılayıp karşılamadığına karar vermek bir cemaatin iradesine bırakılamaz. Yoksa, baştaki bazı cemaatlerin liberteryen şartları yerine getirmediği duruma geri dönmüş oluruz (sadece böyle olması gerektiği iddia edilmelidir). Bu adli kurulun, saldırıyı durdurmak veya önlemek niyetiyle yapılacak

müdahaleye ne zaman müsaade edileceğini tespit yetkisi olacaktır. Buna ilâveten, başka bir yüksek adli kuvvet olmadığına göre, kimin saldırıyı durdurma veya önleme niyetiyle daha adil ve doğru bir şekilde müdahale ettiğini tespit yetkisi de bulunacaktır.

Mamafih, şimdi karşı karşıya kaldığımız problem, Hürriyet Birliği'nde kuvvetli merkezî bir otoritenin varlığıdır. Bu adli kuvvet, muhtemelen en güçlü olan grup veya cemaat tarafından ele geçirilecektir. Bu cemaatler de, liberteryen hukukun işaret ettiği anlayışı ve müdahale gücünün nerede ve kinde olduğunu belirleme hükmünü etkilemeye çalışacaktır.

Hürriyet Birliği, böylece pek de hürriyetin olmadığı bir birliğe dönüşebilir. Büyük bir iktidarın kurulduğu bir birlik hâline gelebilir. *Liberteryen* ahlâkî ilkelere karşı bile olsa, insanları ahlâkî ilkelere karşı diledikleri gibi yaşamaktan mahrum bırakan tek mutlak güç böylece kurulabilir. Liberteryen bir ortodoksi de, nihayetinde ortodoksidir. Ve iktidardaki herhangi bir ortodoksinin hakikaten ideal bir liberteryen yorum olup olmadığı sorusu sorulmalıdır.

Sonuç

Liberteryenizmin bu iki farklı kurgusunun arkasındaki mantık anlaşılır ise, liberteryenlerin üstüne gidilmesi çok haksız bir tutum olur. Zira, ilk öncü liberteryen ilkenin yorumu, hürriyet açısından pek makul görünmeyen bir netice ortaya çıkarmaktadır. Hürriyet Federasyonu, teorik olarak, hürriyete değer veren ve itibar eden hiçbir cemaatin olmadığı bir topluma dönüşebilir. Hatta, burada kölelik dahi kanunî ve meşru bir yer edinebilir. Diğer taraftan, Hürriyet Birliği de, teorik olarak, bazı kendine özgü liberteryen ahlâkî gelenekler dahil, ahlâkî geleneklere aykırılıklara çok az saygısı olan güçlü bir otorite tarafından idare edilen bir topluma dönüşebilir. Liberteryenizmin ilk, öncü ilkesinden daha ümit vaadeden hürriyetçi bir

yorum tesis edilmezse, bu ikisi arasında bir tercih yapmak gerekir gibi görünüyor.

Ne yazık ki, liberteryenizmin başka bir yorumu mümkün değil. Yukarıda izah edilen iki alternatif, tüm mümkün kavramsal alanı işgal etmektedir ve teorik olarak düşünürsek üçüncü bir yol gözükmemektedir. Liberteryenler bir karar vermek durumundadır.

Bu mecburiyeti göz önüne alırsak, Hürriyet Federasyonu, Hürriyet Birliği'ne tartışmalı olarak tercih edilir. Bu tercihi savunmak adına hangi sebepler ileri sürülebilir?

Birlikçilerin en güçlü argümanı, Hürriyet Federasyonu'nun hürriyete itibar etmekte başarısız olduğu, çünkü kendi içinde serbest olmamaya, hatta köleliğe müsamaha göstereceğidir. Böyle bir toplum, teorik olarak, liberteryen ilkeleri tasdik ve teşvik eden, yücelten *hiçbir* cemaat ihtiva etmeyebilir. Bu sebeple, liberteryen bir Birlikçi, hakiki bir liberteryen toplumun liberteryen ilkelerin her yerde müdafaa veya tatbik edildiği bir toplum olduğunu iddia eder. Bu, en azından hürriyetin yok edilmeyeceğini temin eder, zira, saldırının, her zaman serbestliği koruyacak kapasitede üstün bir güçle karşı karşıya kalma ihtimali vardır. Köleliği savunan veya serbestliği sınırlayan, küçümseyen kurumlar herhangi bir çifte standart olmadan yasaklanmalıdır.

Mamafih, bir Federalist, çözüm bulamasa dahi, Birlikçilerin iddialarına kuşkuyla bakabilir. Federalist'in pozisyonu, iktidarın sağlam ve sınırsız bir şekilde tesis edilmemesi gerektiği temeline dayanır. Anlaşmazlıkları çözmek üzere beşerî münasebetlerde otorite gerekli olabilir. Fakat, hiçbir kuvvet, kendisine aykırı gelinmesi mümkün olmayan nihâi müracaat mercii olarak teşkil edilmemelidir. Üstelik, liberteryenizm bakımından herhangi bir temel ilke sözkonusuysa, bu, aykırı olanlara müsamaha edilmesi veya kendi yollarına gitmelerine izin verilmesi gerektirir. Bu

kimseler, kendilerine dayanılmaz gelen anlaşmaları bozma serbestisine de sahiptir. Anlaşmazlıklar şiddet ve zor yerine ikna yoluyla halledilmelidir. Birbirinden farklı topluluklardan oluşan bir federasyon, bu bakış açısına itibar eden bir toplum olmalıdır. Zira, kendi içerisinde pek çok başka otorite ihtiva etmekle beraber hiçbir topluluk ne diğerlerinden daha üstün ne de daha düşük konumdadır, veyahut hiçbir cemaat, üyelerini kontrol etme hakkına sahip olduğunu iddia edemez, bir kısmı iktidarı elinde tutuyor olsa dahi bu böyle olamaz.

Sonuçta, iktidarın kuruluşu, iyi olanı yapmak için kurulan bir iktidar dahi olsa, iyinin yapılacağını teminat altına almaz. İşte bu sebeple, Hürriyet Birliği'nin hürriyeti muhafaza edeceğine veya köleliği kaldıracağına dair bir güvence dahi yoktur. Bu noktada, dünyada bilinen en hürriyetçi anayasanın, bazılarının köle oluşunun herkesin özgür olması idealiyile bir tutarsızlık teşkil etmediğini ima etmeye çalıştığını kaydetmeye değer. Hürriyet Birliği tercihini müdafaa etmenin dikkat çekici tarafı, birliğin dağılmasındansa, köleliği muhafaza ederek birlik idealini hürriyet idealinden daha üstün bir yere koyma eğilimidir.

Bizi mutlu eden bir tercih yok. Fakat, felsefi tercihlerin tabiatı genellikle böyledir; şöyle ki, teori bizi sürekli olarak, saçma değilse bile, uygunsuz veya rahatsız edici neticelere götürür. Gerçek hayattaki bu tür ikilemlerin, aklın gücüyle dahi çözülmediği durumlarda, ancak, medenî olmakla ve iyi niyetle zamanla ortadan kalkacağını ümit edebiliriz.

* "Can a Liberal Society Tolerate Illiberal Elements?", *Policy*, Kış 2001, s. 39-44. Bu metin, 2001 yılının başında ABD'deki Avusturya Okulu Konferansı'nda F.A. Hayek'in Hatırasına sunulmak üzere hazırlanan tebliğden uyarlanmıştır.

Çeviren: Özlem Çağlar Yılmaz